

VERGİ AHLAKININ ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: BURDUR İLİ ÖRNEĞİ

A RESEARCH ON MEASUREMENT OF TAX ETHICS:
A CASE OF BURDUR

Uğur ÇİÇEK*

Gizem UYGUN**

ÖZ

Vergi ahlakı, vatandaşların vergi ile ilgili görev ve sorumluluklarını eksiksiz ve zamanında yerine getirilmesi olarak ifade edilmektedir. Vergi ahlakını belirleyen faktörleri demografik, ekonomik ve sosyo-psikolojik etkenler olarak sıralamak mümkündür. Toplumun vergi ahlakını şekillendiren bu faktörleri tespit etmek vergi uyumu açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Burdur ilinin vergi ahlakı skorunu ve vergi ahlakını belirleyen faktörleri tespit etmek amaçlanmaktadır. Araştırmanın evreni Burdur ilinde faaliyet gösteren vergi mükelleflerinden oluşmaktadır. Veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; Burdur ilinin vergi ahlakı skoru 3,349 olarak hesaplanmıştır. Sosyal ve ekonomik faktörlerin vergi ahlakı üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla ise korelasyon testi uygulanmıştır. Vergi ahlakı ile vergi ahlakını

ABSTRACT

Tax ethics is expressed as complete and timely fulfilment of duties and responsibilities of citizens related to tax. It is possible to list the factors that determine the tax ethics as demographic, economic and socio-psychological factors. Identifying these factors shaping the tax morality of society is very important in terms of tax compliance. In this study, it is aimed to determine the tax morality score and the factors determining the tax morality of Burdur province. The population of the study consists of taxpayers operating in Burdur Province. The data were obtained by survey method. According to the analysis results; The tax morality score of Burdur was calculated as 3,349. In order to measure the effect of social and economic factors on tax morality, correlation test was applied. It was found that there is a statistically significant, positive but weak relationship between tax

* Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üni., İİBF Maliye Bölümü, ugurcicek@mehmetakif.edu.tr, ORC-ID: 0000-0003-1357-2561.

** Bilim Uzmanı, ggizem.uygun@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-4867-7059.

Çiçek, U., Uygun, G. (Ağustos 2019). Vergi Ahlakının Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma: Burdur İli Örneği, *Vergi Raporu*, 239, (87-104).

etkileyen sosyal ve ekonomik faktörler arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Ahlakı, Vergi Ahlak Skoru

Jel Sınıflandırması Kodları: H20, H21, E62.

GİRİŞ

Devlet, kamusal faaliyetlerini yerine getirirken ihtiyaç duyduğu finansman kaynağını vergi gelirlerinden sağlamaktadır. Bu nedenle vergi, kamu kesiminin başlıca gelir kaynağıdır. Bu gelir kaynağının elde edilmesinde yaşanabilecek problemler devletin kamusal hizmetlerini aksatacak bir etkiye sahiptir. Bu sebeple devletler, bireyleri vergi ödemeye veya ödememeye iten tüm olumlu ve olumsuz faktörleri tespit ederek bu doğrultuda politikalar geliştirmelidir.

Vergi uygulamalarında mükelleflerin vergi uyumu ve vergi ahlakı oldukça önem taşımaktadır. Vergi ahlakı, mükelleflerin vergi ile ilgili sorumluluklarını eksiksiz ve zamanında yerine getirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bireyler vergi ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmede içsel motivasyonlarına göre hareket etmektedirler. Buna göre, kişi eğer yüksek vergi ahlakına sahip ise vergiye karşı olumlu, düşük vergi ahlakına sahip ise olumsuz davranışlar sergileyecektir. Bu açıdan vergilendirme konusunda istenilen başarıya ulaşabilmek için bireylerin ve toplumun vergi ahlakının arttırılması gerekmektedir.

Toplumdaki vergi ahlakının artması, vergi gelirlerindeki artışı da beraberinde getirmektedir. Vergi ahlakının düşük olduğu toplumlarda ise bireyler vergiden uzaklaşarak kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçakçılığına yönelmektedir. Bu durumda hükümetin uygulayacağı caydırıcı politikalar ve vergi cezaları ile ilgili faaliyetler önem kazanmaktadır.

Vergi ahlakı düzeyi sosyal, siyasal, kültürel, psikolojik ve ekonomik birçok etken tarafından

morality and social and economic factors affecting tax morality.

Keywords: Tax, Tax Ethics, Tax Ethics Score

JEL Classification Codes: H20, H21, E62.

belirlenmektedir. Son dönemlerde vergi ahlakı ve vergi ahlakını etkileyen faktörlerle ilgili çalışmalar önem kazanmıştır. Psikologlar, sosyologlar, akademisyenler ve ekonomistler çalışmalarında bireylerin vergisel sorumluluklarını yerine getirmede uygulanan cezai yaptırımlar, denetimler ve teşvikler gibi dışsal faktörlerin yanında, vergiye karşı tutum ve davranışlarda etkili olan toplum tarafından ayıplanma, utanma, vicdani rahatsızlık gibi içsel faktörlere de yoğunlaşmışlardır.

Bu çalışmada, Burdur ilinin vergi ahlak düzeyi ve vergi ahlak düzeyini etkileyen ekonomik, sosyal ve demografik faktörler incelenmektedir. Çalışmada ilk olarak, vergi ahlakı kavramı açıklanmıştır. Daha sonra vergi ahlakını belirleyen faktörler incelenmiş ve vergi ahlakı ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Son olarak Burdur ilinde yapılan anket uygulaması sonucunda vergi ahlak skoru tespit edilmiş ve vergi ahlakını belirleyen faktörlerin etkisi incelenmiştir.

1- VERGİ AHLAKI KAVRAMI ve VERGİ AHLAKININ BELİRLEYİCİLERİ

Toplumda vergi ahlakının yüksek olması, vatandaşların vergiye gönüllü uyum düzeyini arttırmaktadır. Gönüllü uyum ne kadar yüksek olursa elde edilen vergi geliri de o kadar yüksek olacak ve kamu hizmetlerinin etkinliği de artacaktır. Toplumun vergi ahlakının yükseltilmesi için vergi ahlakını etkileyen unsurların tespit edilmesi gerekmektedir.

1.1- Vergi Kavramı ve Gelişimi

Vergi kamusal giderlerin karşılanmasında, devletin ekonomik ve sosyal alanda kullandığı

en önemli parasal araçtır.¹ Vergi kavramı ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Ancak genel bir ifade ile vergi; kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla gerçek ve tüzel kişilerin mali durumuna göre devletin talep ettiği zorunlu ödemeler olarak ifade edilebilir.²

Vergiler, kamu finansman aracı olarak görülmesi ile birlikte diğer yandan sosyal politika, iktisadi ve ekonomik uygulamaların başarı sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda, ülke içerisindeki ekonomik gelişme farklılıklarının ve yatırım harcamalarının eşit olarak dağılmasında vergi politikaları aktif bir araç olarak kullanılabilir.³ Verginin diğer kamu gelirlerinden farkı karşılıksız olmasıdır. Verginin karşılıksız olması; vergi ödeyen kişilerin yapmış oldukları ödemeler karşısında devletten kişisel olarak mal veya hizmet talebinde bulunamadıklarını ifade etmektedir. Devletin tahsil ettiği vergiler ile sunduğu mal ve hizmetlerden herkes eşit olarak yararlanmaktadır. Bu yüzden vergi alınan kamu hizmetlerinin karşılığı niteliğindedir.⁴

Vergi; birtakım etkenlere bağlı olarak şekillenmiş, çeşitli aşamalardan geçen tarihi ve sosyal bir olgudur. İnsanlar siyasi bir toplum haline geldikten sonra ortak ihtiyaçların karşılanabilmesi için bireysel yardımlar talep etmişlerdir. İlk etapta ülkeyi yöneten kişiye/kişilere hediye ya da yardım şeklinde sunulmuş, toplumun büyümesi ve gelişmesi sonucu artan ihtiyaçlarla birlikte yeni kaynak arayışına girilmiştir. Toplum üyelerinin isteğine bağlı olarak verdikleri hediyeler bir

süre sonra zorunlu ve yasal hale gelmiş ve bunun sonucunda da vergi ortaya çıkmıştır.⁵

1.2- Ahlak Kavramı

Ahlak kelimesinin kökeni Arapça'da 'hulk' kökünden gelmektedir. Türkçe karşılığı gelenek, görenek ve alışkanlık anlamındadır.⁶ Ahlak, belli bir dönem içerisinde, bireyler tarafından benimsenen, toplumu oluşturan bireylerin birbirleriyle olan bağlarını, davranış kurallarını, ilkelerini ve yasalarını düzenleyen davranış normları olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifade ile, farklı toplumlarda ve farklı zamanlarda içeriği ve kapsamı değişiklik gösteren değerler bütünü olarak ifade edilmektedir. Ahlak, sosyolojinin bir dalı olarak toplum içinde ortaya çıkan, gelenek- göreneklerin, norm ve kuralların, örf ve adetlerin oluşturduğu düzenin bütünü ele almaktadır. Bu sebeple ahlak, bireyin sadece kendisine olan görev ve sorumluluklarının yanında birçok yönden davranış, ilke ve kuralları önermekte ve bu kurallara göre davranılmasını beklemektedir.⁷

Ahlak kavramının temel amacı insan ilişkilerini düzenlemektir. Ahlak, bir birey olarak herkesin sorumluluklarının var olduğunu vurgulamaktadır. Toplumda var olan ahlaki sistem; birey veya toplumun doğru ya da yanlış davranışlarını belirleyerek yönlendirilmesini sağlar. Bu sistem içerisinde yer alan konular; bireylerin doğru ve yanlış ayrımını yaparak, yapması ve yapmaması gereken davranışların belirlenme süreci olarak ifade edilmiştir.⁸

¹ Doğan Şenyüz ve diğerleri. Vergi Hukuku. Ekin Yayınları. Bursa. 2011. s.59-60.

² Nurettin Bilici ve Adem Bilici. Kamu Maliyesi. Seçkin Yayınları. Ankara. 2013. s.152.

³ Aytaç Eker. Kamu Maliyesi. Birleşik Matbaa. İzmir. 2005. s.119.

⁴ Osman Pehlivan. Kamu Maliyesi. Derya Yayınları. Trabzon. 2004. s.95.

⁵ Serpil Açcakaya. Kamu Maliyesi. Dizgi Yayınları. Isparta. 2011. s.110.

⁶ Kadir Aktaş, 'Etik- Ahlak İlişkisi ve Etiğin Gelişim Süreci', Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.1, S.2, 2014, s.23.

⁷ Abdulkadir Mahmutoğlu, 'Etik ve Ahlak: Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler', Türk İdare Dergisi, 2009, s.230.

⁸ Naci Tolga Saruç, Vergi Uyumunu, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015 s.16.

1.3- Vergi Ahlakı Kavramı

Mükelleflerin vergi ile ilgili düşünce ve davranışlarını inceleyen ilk bilim insanı Günter Schmölders'tir. Schmölders önderliğinde kurulan Köln Vergi Psikolojisi Okulu 'nda 1960-1970'li yıllarda vergi ahlakı ile ilgili ilk çalışmalar yapılmıştır. Schmölders (1976) vergi ahlakını, "vergiye ait ödev ve sorumlulukların eksiksiz, tam ve zamanında yerine getirilmesi" olarak tanımlamaktadır.⁹ Torgler (2003) ise, vergi ahlakını "içsel bir motivasyon" olarak tanımlamaktadır.¹⁰ Genel anlamıyla vergi ahlakı; bireylerin vergi ile ilgili görev ve sorumluluklarını eksiksiz ve zamanında yerine getirmesi olarak ifade edilmektedir.

Vergi ahlakı, vergi kaçırmanın tersine bireylerin davranışlarını değil vergiye karşı tutumlarını yansıtmaktadır. Yani vergi ahlakı kavramı kayıt dışı ekonomi veya vergi kaçakçılığı gibi sonuç parametresi değildir. Bu sebeple vergi ahlakı, devlete karşı ekonomik yükümlülüklerin yerine getirilmesine yönelik ahlaki bir zorunluluk ya da vergilerini ödeyerek topluma fayda sağlama görevi ve öğretisi olarak da düşünülebilir.¹¹

Bireyler vergilerini gönüllü olarak öderler ya da vergi cezaları ya da yakalanma riskini göze alarak vergilerini ödemezler. Torgler (2003), vergi ahlak seviyesinin düşük olduğu toplumlarda vergi kaçakçılığının daha fazla oranda ortaya çıktığını ifade etmiştir.¹² Torgler tarafından yapılan vergi uyumlu analizlerde vergi etiği kavramı

vergi yükümlülerinin davranışlarını ölçmekten ziyade vergi yükümlülerinin tutumlarıyla yakın olarak ilgilenen bir disiplin olarak ifade edilmektedir.¹³ Vergi ahlakı yüksek olan bireyler vergi ödemeyi bir gereklilik olarak kabul ederken vergi ahlakı düşük kişiler ise vergiye karşı duyarsız davranmaktadır. Vergi ahlakının düşük olduğu toplumlarda her türlü vergi kaçaklıkları ve vergi hileleri normal olarak kabul edilebilir. Vergi hilelerinin var olmadığı ya da bu seviyenin düşük olduğu bir vergi sistemi oluşabilmesi için vergi ahlakının varlığı büyük önem taşımaktadır.¹⁴

Türkiye'de vergi ahlakının istenilen düzeyde olmamasının nedeni vergileme sürecinde oluşan sorunlardır. Bu problemlerin doğru tespiti ve kalıcı çözümlerin oluşabilmesi için bilinçli mükelleflerin yetiştirilmesi ve toplumdaki bireylere vergi ahlakının aşılması önem taşımaktadır.¹⁵

1.4- Vergi Ahlakının Belirleyicileri

Vergi ahlakını etkileyen faktörler üç grupta ele alınmaktadır. Bunlar; demografik faktörler, ekonomik faktörler ve sosyal faktörlerdir. Demografik faktörler; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim ve mesleki statü, ekonomik faktörler; vergi yükü, vergi adaleti, gelir düzeyi, kamu harcamalarının algılanma düzeyi, kayıt dışı ekonomi, vergi denetimi ve vergi cezaları, sosyal faktörler ise; dini inançlar, siyasi iktidar, vatandaşlık bilinci ve yönetime duyulan güveni kapsamaktadır.

⁹ Günter Schmölders, Genel Vergi Teorisi, (Çev. : Salih Turan), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1976, s.111.

¹⁰ Benno Torgler, 'Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance', Universitat Basel Yayınlanmış Doktora Tezi, Basel, 2003, s.4.

¹¹ Benno Torgler, 'Tax Morale in Asian Countries', Center for Research in Economics, Management and the Arts (CREMA), Switzerland University of Basel, WWZ, Switzerland. Vol. 15, Iss. 2, 2004, pp.5.

¹² Benno Torgler, 'Tax Morale, Rule Governed Behaviour and Trust' Constitutional Political Economy, Vol.14, Iss.2, 2003, pp.136.

¹³ İsmail Kitapçı, Vergi Etiği Vergi Psikolojisi "Verginin Sosyo-Psikolojik Teorisi".Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s.91.

¹⁴ Ali Rıza Gökbunar, 'Türkiye'de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma', Ekonomik Yaklaşım Dergisi, C.18, S.63, 2007, s.71.

¹⁵ Kadriye İzgi ve Naci Tolga Saruç, Sosyo-Kültürel Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Anket Çalışması, Ekonomi Bilimleri Dergisi , S.3, C.2, 2011, s.135.

1.4.1- Demografik Faktörler

- **Cinsiyet:** Genel olarak kadınlar erkeklerden daha uysal ve daha az risk almaya yatkındırlar. Bu sebeplerle kadınların vergiye karşı daha uyumlu ve daha istekli oldukları söylenebilir. Ancak cinsiyet farklılıklarının vergi ahlakı üzerindeki etkisi ile ilgili kesin tahminlerde bulunmak oldukça zordur.¹⁶
- **Mükellefin Yaşı:** Vergi ahlakını etkileyen demografik faktörlerden biri de yaştır. Yapılan araştırmalarda mükelleflerin yaşının vergi karşısındaki tutum ve davranışlarında etkili olduğu ortaya konmuştur. İleriki yaştaki mükelleflerin, daha düşük yaş aralığında bulunan mükelleflere göre vergi ahlakının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna sebep olarak, genç mükelleflerin elde ettikleri gelirlerinin büyük bir kısmını tüketime yönelik kullanmasıdır. İleriki yaştaki mükelleflerin belirli bir yaşam standardına sahip olmasından kaynaklı, elde ettiği statü, mülkiyet ve cezai tehditlere karşı daha duyarlı olduklarından vergiye karşı tepkileri çok daha azdır.¹⁷
- **Eğitim Düzeyi:** Eğitim düzeyinin vergi ahlakı üzerinde pozitif ve negatif etkisi bulunmaktadır. Vergi uygulamaları ile ilgili bilgi sahibi olan bireyler, kamu gelirleri, vergi mevzuatı ve kamu harcamaları konusunda bilgi sahibi oldukları için vergi ahlak düzeyi yüksektir ve vergiye daha uyumludurlar. Diğer yandan eğitilmiş mükelleflerin vergi uygulamalarını bilmenin avantajını kullanarak vergi kaçırma yollarına başvurmaları vergi ahlakını olumsuz etkilemektedir.¹⁸

- **Medeni Durum:** Medeni durum bireylerin yasal ya da yasal olmayan davranışları üzerinde oldukça etkilidir. Evli mükelleflerin, bekar mükelleflere göre daha fazla sorumluluk sahibi olmalarından dolayı, vergiye karşı daha uyumlu bireylerdir. Evli bireylerin toplumdaki statüsü ve sosyal çevrenin etkisi ile bekar bireylere göre vergi ahlak düzeyi daha yüksektir. Bu durum evli ve bekar mükelleflere uygulanan farklı vergi uygulamalarının olmasından da kaynaklanabilmektedir.¹⁹
- **Mesleki Statü:** Farklı meslek gruplarının vergi yükünü hissetme derecesi de farklılık göstermektedir. Serbest meslek kazancı veya ticari kazanç elde eden mükelleflerin ücretli çalışan mükelleflere göre gelirlerini arttırma imkanları bulunmaktadır. Dolayısıyla ödeme güçleri fazla olan mükelleflerin vergiye karşı daha ılımlı oldukları görülmektedir. Bireylerin mesleklerine göre hesaplanan vergi matrahı, uygulanan muafiyet, istisnalar ve vergi indirim oranında da farklılıklar bulunmakta bu yüzden de vergi yükleri farklılık göstermektedir.²⁰

1.4.2- Sosyal Faktörler

- **Siyasi İktidar:** Vergi ahlakını etkileyen faktörler arasında mükelleflerin siyasi iktidarı kabulü de bulunmaktadır. Siyasi iktidar, vergi uygulamalarında değişikliğe giderek vergi oranları, muafiyet ve istisnalar, vergi afları ve vergi oranları üzerinde uyguladığı politikalar ile mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarına yön verebilmek-

¹⁶ Gökbnar, a.g.e., s.78.

¹⁷ Handan Kaynar Bilgin, 'Türkiye'de Vergi Ahlakının Belirleyicileri', ODTÜ Gelişme Dergisi, S.38, 2011, s.177.

¹⁸ Benno Torgler, a.g.e., s.13.

¹⁹ Esra Gürel ve İlkay Yıldız, 'Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Vergi Ahlakı ve Vergiye Gönüllü Uyum', Kesit Akademi Dergisi, S.10, 2017, s.700.

²⁰ Doğan Şenyüz, Vergilemede Yükümlü Psikolojisi, Ekin Kitabevi, Bursa, 1995, s.43.

tedir. Eğer mükellefler siyasi iktidarı destekliyorsa, iktidarın aldığı kararları olumlu karşılamaktadır. Aksi durumda ise, iktidar tepki toplayarak propagandalarla karşılabilmektedir. Mükellefler siyasi iktidarı destekleseler bile vergi düzenlemeleri bireyler tarafından kabul edilebilecek düzeyi aştığında iktidardan desteklerini çekerek, vergi kaçırma gibi vergi ahlakını düşüren davranışlara yönelebilirler.²¹

- **Vatandaşlık Bilinci ve Devlete Bağlılık:** Mükelleflerin vergi ödeme konusundaki davranışları devlete olan bağlılıkları ile doğru orantılıdır. Mükellefler, vergi ödedikleri devletin kendilerini her şartta koruyup kollayan ve refah içerisinde yaşamalarını sağlayan bir yönetim anlayışı benimsemesini isterler. İyi organize olmuş, vatandaşların istek ve tercihlerine uygun vergi sisteminin var olması, bireylerin vergi karşısındaki içsel motivasyonunu arttırarak, vergi ahlakını etkilemektedir. Vatandaşlık bilincinin var olduğu toplumlar ise her durumda ve her şartta vergilerini ödeyen, vergi kaçırma yollarını aramayan mükelleflerden oluşmaktadır. Buna göre devlete olan güven, bağlılık ve vatandaşlık bilincinin arttığı toplumlarda vergi ahlakı düzeyi de yüksektir.²²
- **Dini İnançlar:** Dini inançlarının hayatındaki yeri yüksek olan bireyler, referans olarak gördükleri kutsal kitaplardaki emir ve yasakların etkisiyle, vergi ödemeyi gö-

nüllü olarak yerine getirmektedirler. Çünkü bireyler bağlı buldukları dinin emir ve yasaklarını ahlaki bir taahhüt olarak görmektedirler. Yapılan araştırmalarda da belirli bir dine mensup olan bireylerin vergi ahlak düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dindeki birliktelik ve kardeşlik görüşü diğer insanlara da yardım etmeyi amaçlamakta, bağlı bulunduğu dinin görev sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaktadır. Örneğin İslam dininin gereklerinden olan zekat kavramı her Müslüman'ın ödemesi gereken bir vergidir.²³

1.4.3- Ekonomik Faktörler

- **Vergi Yükü:** Vergi yükü, mükelleflerin yaptığı vergi ödemelerinin sonucunda gelirlerindeki azalma miktarı ile ödenen vergi ve gelir arasındaki oranı ifade etmektedir.²⁴ Vergi yükü, ödeme gücünün bir simgesi olarak ödenen vergiyle doğru, ancak ödeme gücü ile ters orantılıdır. Ödenen vergiler arttığında vergi yükü artmakta, ödeme gücü arttığında ise vergi yükü azalmaktadır. Buna göre vergiler, yükümlülerin ekonomilerinde daralmaya sebep olmaktadır.²⁵ Dolayısı ile mükellefler, ödedikleri vergiler karşısında kendilerini baskı altında hissetmekte ve bu da vergi ahlakını olumsuz yönde etkilemektedir. Yüksek vergi oranları vergi mükelleflerini vergi kaçırmaya iterken bu durumda karşılaşılabilecek cezai

²¹ Mehmet Tosuner ve İhsan Cemil Demir, a.g.e., s.7.

²² Mehmet Tosuner ve İhsan Cemil Demir, 'Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri', Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.14, S.1, 2009, s.3.

²³ Coşkun Can Aktan ve Hilmi Çoban, Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s.151.

²⁴ Taha Emre Çiftçi vd., 'Vergi Yükünün Düşürülmesine İmkan Yaratılması Bağlamında Alternatif Gelir Kaynakları', Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C.4, S.2, 2012, s.83.

²⁵ Şerafettin Aksoy, Kamu Maliyesi: Kamu Harcamaları-Kamu Gelirleri-Bütçe-Maliye Politikası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1991, s.295.

durumlar ise mükellefin davranışını belirleyici niteliktedir.²⁶

- **Gelir Düzeyi:** Gelir durumunun vergi ahlakı üzerindeki etkisi çok net olmamakla beraber, artan oranlı gelir tarifesinin uygulandığı ülkelerde gelir düzeyi yüksek olan mükellefler vergi kaçırmanın faydalı olacağını düşünebilirler. Buna karşılık düşük gelirli mükellefler vergiden kaçınmanın kendileri için fayda kayıpları yaratacağını düşündükleri için vergiye karşı daha gönüllü olabilirler. Bu nedenle gelir düzeyi ile vergi ahlakı arasında karışık bir ilişkinin olduğu söylenebilir.²⁷
- **Vergi Adaleti:** Vergi adaleti, kişiler arasındaki gelir düzeyi farklılıklarını gideren bir vergi sistemi oluşturularak ve kişilerin mali durumlarına göre vergilendirilmelerini amaçlayan bir vergi sistemi uygulaması olarak ifade edilmektedir.²⁸ Devletin vergi uygulamalarında, toplam vergi yükünün kişiler arasında adil bir biçimde dağıtılmasını amaç edinerek, vatandaşlardan tahsil edilecek verginin tespit edilmesinde mükelleflerin şahsi, ailevi ve mali durumlarının göz önüne alınması, vergi adaletinin sağlanması açısından oldukça önem arz etmektedir. Yapılan vergi uygulamalarının başarısı ve toplum tarafından kabul edilmesinde adalet önemli bir ifade olarak ortaya çıkmaktadır. Eşit ve adil bir vergi sisteminin yer aldığı toplumlarda buna bağlı olarak vergi ahlakı kavramı da ön plana çıkmaktadır. Buna göre vergideki ahlakilik ilkesi, genellik ve eşitlik

ilkelerinden beslenmektedir. Adil olmayan bir vergi sisteminde mükellefler, vergi ödemekten çekinerek uzaklaşacaklar ve buna bağlı olarak vergi kaçırma ya da vergiden kaçınma gibi durumlara başvuracaklardır.²⁹

- **Vergi Denetimi:** Etkili bir vergi denetim sisteminin bulunduğu toplumlarda mükellefler bu baskı ve korku altında gerçeğe dayalı beyanlarda bulunmaktadırlar. Böylelikle bireyler vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma davranışlarında bulunmadan önce elde edecekleri fayda ve karşılaşacakları cezai uygulamaları gözetererek hareket etmektedirler. Vergi mükellefleri yapılan denetimlerin etkinliğine göre yakalanma ya da ceza uygulamalarını göz önünde bulundurarak gerçek kazançlarını beyan etmede ya da vergi kaçırma konusunda karar vermektedirler.³⁰
- **Kamu Harcamaları:** Devletin yaptığı kamu harcamaları, vergi mükelleflerinin arzu ve tercihleri doğrultusunda gerçekleşiyor ise, bireyler vergi ödemelerini gönüllü olarak yapmaktadırlar. Ancak tam tersi bir durumda mükelleflerin istemedikleri bir alanda yapılan kamu harcamalarının olması noktasında, bireyler fonların yanlış değerlendirildiği hissine kapılarak vergi ödemekten uzaklaşmaktadırlar. Buna göre devletin yaptığı kamu harcamaları ve vergi uygulamaları mükelleflerin vergiye karşı uyumunu ve vergi ahlakını doğrudan etkilemektedir.³¹ Vergi yükümlüleri açısından bakıldığında ise, ödemiş oldukları vergiler

²⁶ İhsan Cemil Demir, 'Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği', Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, İzmir, 2008, s.66-68.

²⁷ Handan Kaynar Bilgin, a.g.e., s.177.

²⁸ Veli Kargı ve Cihan Yüksel, 'Türkiye'de Vergi Aflarının Vergi Adaleti ve Mükellefler Üzerine Etkileri', İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, S.54, 2010, s.29.

²⁹ Hakkı Ay, 'Ahlakı Vergi', Rota Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, C.2, S.2, 2015, s.680.

³⁰ Müslim Demir, 'Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler', Akademik Bakış Dergisi, S.18, 2009, s.7.

³¹ İsmihan Duran ve Mehmet Sadık Ayhan, 'Ekonomik Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerine Etkisi: İstanbul İli Örneği', Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, S.5, 2016, s.519.

karşısında devletin; kendilerini koruyan, refah içerisinde yaşamalarını sağlayan ve vatandaşlarına sahip çıkan bir yönetim anlayışı belirlemesini isterler. Bu isteklerinin karşılanmasına göre vergilendirmedeki motivasyonları şekillenmektedir.³²

1.5- Literatür Taraması

Saruç (2003), vergi etiğinin vergi kaçırma üzerindeki etkisini belirlemek amacı ile Türkiye ve İngiltere'deki 161 Türk vatandaşına anket uygulaması yapmıştır. Çalışmada katılımcılardan her ay gelirleri üzerinden vergi beyannamelerini doldurarak beyan etmeleri istenmiştir. Yapılan analizin sonucunda, vergi kaçıran grup ve vergi kaçırmayan grup arasında anlamlı farklılıklar bulunmuş vergi kaçırmayan katılımcıların daha yüksek vergi etiğine sahip olduğu belirlenmiştir.

Alm ve Torgler (2006), Amerika ve İspanya'da vergi ahlak düzeyinin ölçülmesine yönelik bir araştırma yapmışlardır. Ayrıca WVS (Word Values Survey) verilerinden yararlanılarak 14 ülkenin vergi ahlakı skorlarını da karşılaştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda; vergi ahlakının en yüksek olduğu ülkeler Amerika, Avusturya ve İsviçre olarak tespit edilmiştir. Ayrıca vergi ahlak düzeyi ile kayıt dışı ekonomi arasında ters yönlü ve güçlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Demir (2008)'in çalışması, Türkiye'de vergi ahlakı konusunda yapılan en kapsamlı araştırmalardan biridir. Ege Bölgesi'nde altı ilde 640 gelir vergisi mükellefine uygulanan anket çalışması ile vergi ahlakını etkileyen faktörler tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, kadınların erkeklere göre ve evli bireylerin bekar bireylere göre vergiye daha uyumlu oldukları görülmüştür. Bunun yanında bireylerdeki bir birim vergi ahlakı artışının vergi kaçakçılığını %0,7 ile %2,5 değişen

oranda azalttığı görülmüş, vergi ahlakının vergi kaçakçılığı açısından önemi vurgulanmıştır.

Torgler vd. (2008), çalışmada Amerika ve Türkiye'deki vergi ahlakını etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, vergi kaçakçılığı ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Araştırmada genç yaştaki mükelleflerin daha düşük vergi ahlakına sahip olduğu belirlenmiş, ancak yaş grupları ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Kadınların erkeklere göre daha yüksek vergi ahlakına sahip olduğu ve eğitim düzeyinin vergi ahlakını etkileyen en önemli faktör olduğu belirtilmiştir. Ayrıca mükelleflerin algıladığı vergi yükü ile vergi ahlakı arasında ise ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Saruç ve İzgi (2011), yaptıkları çalışmada bireylerin vergi ahlak düzeyini etkileyen demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel etkenleri tespit ederek bu etkenlerin üniversite öğrencileri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Anket yöntemi ile 1351 öğrencinin vergi ahlakı skoru ölçülmüş, vergi ahlakını etkileyen faktörlerin vergi ahlakı skoruna etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin vergilerini gönüllü ödeme ve vergiye uyum sağlamaları konusunda vergi ahlakının önemli bir faktör olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda vergi ahlakının cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki statü ve eğitim düzeyine göre değişiklik gösterdiği ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Organ ve Yeğen (2013) çalışmalarında, Adana ilindeki muhasebe meslek mensuplarının vergiye karşı bakış açıları anket yöntemi ile belirlenerek, beraber çalıştığı vergi mükelleflerinin vergi ahlakı ve vergi bilinci üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, ankete katılan meslek mensuplarının vergi ahlakı ve vergi bilinci yüksek çıkmış, katılımcıların büyük çoğunluğunun vergi kaçakçılığını onaylamayan ve vergi

³² Sibel Aşan, 'Mükellef ve Kamu Otoritesi Açısından Vergi Ahlakının Değerlendirilmesi', Journal of Life Economics, S.1, 2014, s.75.

ödemenin gerekliliğini savunan bireylerden oluştuğu belirlenmiştir.

Sa, Martins ve Gomes (2014), çalışmada Portekiz'deki bireylerin vergi ahlak düzeylerine gelir düzeyi, mesleki durum ve sosyo-psikolojik faktörlerin etkisini incelemişlerdir. Avrupa Değerler Anketi (EVS), verileri kullanılarak 1514 kişiye uygulanan anket çalışması ile elde edilen sonuçlara faktör analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda gelir düzeyi, mesleki statü, vergi idaresi, devlete güven ve demokratik sistem gibi etmenler vergi ahlakı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Turan ve Yurdakul (2014) çalışmalarında, geçiş ülkelerinin vergi yapıları, özellikleri, vergi ahlakının önemi ve gelişimi, vergi ahlakını etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Çalışmada Dünya Değerler Anketi (WVS) verileri kullanılarak analiz yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda Eski Sovyetler Birliği ülkelerinin vergi ahlakının, Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerine göre oldukça düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Geçiş sürecinde ise, Avrupa Birliği'nin vergi ahlakında sınırlı etkisi bulunmaktadır. Bunun yanında geçiş ülkelerinde devlete olan güven ile milli gururun artması vergi ahlakını olumlu etkilemektedir.

Horodnic ve Williams (2016) çalışmalarında, kayıt dışı ekonomi ile vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi incelemek üzere Estonya, Letonya ve Litvanya'da 3036 kişiye anket uygulaması yapmıştır. Ankette 10'lu likert ölçek kullanarak sıralı lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda anket uygulamasının yapıldığı ülkelerde vergi ahlak düzeyinin düşük olduğu ve kayıt dışı ekonomiye eğilimin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Şahin ve Hatırlı (2016) çalışmalarında, Trabzon, Gümüşhane ve Giresun illerinde 400 vergi mükellefine anket çalışması uygulamış ve sonuçlarını Logit Modeli ile test etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda devlete güven, vergi adaleti, denetim ve demokrasi faktörlerinin vergi ahlakı ile olumlu bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür.

2- BURDUR İLİNİN VERGİ AHLAK SKORUNUN ÖLÇÜLMESİ

2.1- Metodoloji

Bu bölümde çalışmanın önemi, amacı, yöntemi, kapsamı ve elde edilen verilerin analizi ile ilgili genel bilgiler verilmiştir.

2.1.1- Araştırmanın Amacı ve Önemi

Vergiye karşı tutum ve davranışların ortaya çıkmasında vergi ahlakı önemli bir rol oynamaktadır. Vergi ahlakının belirleyici faktörleri ve ülkemizdeki vergi ahlakının seviyesinin ölçülmesinin yanı sıra dünya genelinde de Almanya'da 1960'lı yıllarda Günter Schmolders önderliğinde başlayan çalışmalara ek olarak son yıllarda Avrupa Birliği ülkeleri, ABD, Japonya ve Avustralya gibi ülkelere vergi ahlakı ile ilgili olarak ampirik çalışmalara yer verildiği görülmektedir. Vergi ahlakı kavramının soyut olması nedeniyle araştırma ve yapılan ölçümler büyük bir titizlik ve tutarlılık gerektirmektedir. Çalışmanın amacı, vergi ahlakını etkileyen faktörler belirlenerek, Burdur ilindeki vergi mükelleflerinin vergi ahlak düzeyinin tespit edilmesidir. Araştırmanın kapsamına Burdur ilindeki vergi mükellefleri dahil edilmiştir.

2.1.2- Araştırmanın Yöntemi ve Verilerin Analizi

Burdur ilinin vergi ahlak skorunun ölçülmesi amacı ile çalışmaya konu olan verilerin elde edilmesi için anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS 20 istatistik paket programı ile değerlendirilmiştir. Anket formları birebir katılım şeklinde uygulanmış olup 416 vergi mükellefine ulaşılmıştır. Anket formunun güvenilirliği SPSS 20 (Statistical Package for the Social Science) veri paket programıyla değerlendirilmiştir.

Aşağıdaki tabloda güvenilirlik kat sayıları yer almaktadır.

Tablo 1: Güvenilirlik Testi Sonuçlarına İlişkin Veriler

Ölçek	Soru Sayısı	Cronbach's Alpha (p)
Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler	22	0,746

Güvenilirlik analizi sonucunda, Cronbach's Alpha değeri 0,746 olarak bulunmuştur. Cronbach's Alpha değerinin $0,70 \leq \alpha \leq 0,90$ arasında olması, ölçeğin güvenilirliğini iyi olarak kabul etmektedir.³³

Çalışmada uygulanan anket formunun ilk bölümünü katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, aylık gelir düzeyi, meslek ve yerleşim yerleri gibi demografik faktörler oluşturmaktadır.

Anketin ikinci bölümü, katılımcıların vergi ahlak düzeyleri ile vergi ahlakını belirleyen faktörleri tespit etmek amacıyla sorulan sorulardan oluşmaktadır. Vergi ahlakını ölçmek için Demir (2008) tarafından oluşturulan ölçek kullanılmıştır.

Çalışmada yapılan diğer analizlerde SPSS paket programı ile test edilmiştir. Uygulanacak analiz türünün belirlenmesi için ilk olarak veri seti normallik testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Veriler normal dağılım göstermediği için parametrik olmayan testler uygulanmıştır. Demografik değişkenler ve vergi ahlak düzeyinin belirlenmesine yönelik sorularda iki örneklem

grubu Mann Whitney-U Testi, demografik değişkenler ile vergi ahlak düzeyinin ölçülmesi amacıyla sorulan sorularda ikiden fazla örneklem grubunun verilerini karşılaştırmak amacıyla da Kruskal Wallis-H testi uygulanmıştır.

2.2- Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma ile ilgili üç hipotez kurulmuş ve aşağıdaki gibi oluşturulmuştur;

H1: Vergi ahlakı ile demografik faktörler arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Vergi ahlakı ile sosyal faktörler arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Vergi ahlakı ile ekonomik faktörler arasında anlamlı bir ilişki vardır.

2.3- Araştırmanın Bulguları ve Sonuçların Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılara uygulanan anket sorularından elde edilen veriler aracılığıyla ilgili analizler yapılmış ve yorumlanmıştır.

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin veriler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	196	47,1
Erkek	220	52,9
Yaş Grubu		
18-29	152	36,5
30-49	220	52,9
50-64	44	10,6
65-+	-	-

³³ Selim Kılıç, Cronbach'in Alpha Güvenilirlik Katsayısı, Journal of Mood Disorders ,Vol 6, Number 1, 2016, s.47-48.

Medeni Durum		
Bekar	136	32,7
Evli	280	67,3
Eğitim Durumu		
İlk Öğretim	16	3,8
Lise	136	32,7
Önlisans	56	13,5
Lisans	196	47,1
Lisans Üstü	12	2,9
Aylık Gelir Grubu		
1.500-3.500	200	48,1
1.501-10.000	172	41,3
10.001-25.000	40	9,6
25.001-+	4	1
Meslek Grubu		
Tacir	348	83,7
Serbest Meslek Erbabı	24	5,8
Ücretli	44	10,6

Ankete katılan bireylerin %47,1'i kadın, %52,9'u ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Ankete katılanların %36,5'i 18-29 yaş aralığında, %52,9 'u 30-49 yaş aralığında, %10,6'sı da 50-64 yaş aralığında yaş aralığında yer almaktadır (Tablo 2).

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında ise, %32,7'sinin bekar, %67,3'ü ise evli katılımcı olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2).

Anketi yanıtlayan bireylerin eğitim durumlarına bakıldığında, %3,8'i ilköğretim, %32,7'si lise, %13,5'i ön lisans, %47,1'i lisans ve %2,9'u ise lisansüstü eğitim düzeyindedir (Tablo 2).

Katılımcıların gelir düzeyleri incelendiğinde, %48,1'i 1.500-3.500 TL arasında, %41,3'ü 3.501-10.000 arasında, %9,6'sı 10.001-25.000 TL arasında ve %0,1'i 25.001 TL ve üzerinde gelir elde etmektedir (Tablo 2).

Ankete katılan bireylerin meslek gruplarına göre dağılımı, %83,7 tacir, %5,8 serbest meslek mensubu ve %10,6 ücretli şeklindedir (Tablo 2).

Aşağıdaki tabloda mükelleflerin vergi ahlak seviyelerini ölçen sorular, bu sorulara katılım oranları, standart sapması ve normallik testinin belirlenmesi amacıyla Shapiro –Wilk (p) değerleri belirtilmiştir.

Tablo 3: Mükelleflerin Vergi Ahlak Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik İfadelerin Ortalamaları ve Normallik Testi Sonuçları

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Shapiro-Wilk (p) değeri
Vergi Ahlak Skoru	3,349	1,168	0
Hiçbir zaman vergi kaçırmam.	4,115	1,045	0
Vergi kaçırın bireyler toplum tarafından ayıplanmalıdır.	4,163	1,043	0
Vergimi kendi isteğimle, tam ve eksiksiz öderim.	3,932	1,063	0
Ceza ödemeyeceğimi bilsem daha az vergi öderim.	3,028	1,273	0
Ufak tefek vergi kaçakçılığı girişimleri makul karşılanmalıdır.	2,365	1,223	0
İçinde bulunduğumuz koşullarda vergi kaçırmak zorunludur.	2,490	1,358	0

Tabloda 3'de görüldüğü gibi Burdur ilinin vergi ahlak skoru 3,349 olarak hesaplanmıştır. Çalışmada 5'li likert ölçek kullanıldığı ve 3 değerinin orta

nokta olarak (%50) kabul edilebileceği için Burdur ilinin vergi ahlak skorunun ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak yeterli düzeyde değildir.

Tablo 4: Vergi Ahlakı Faktör Analizi

Vergi Ahlakı		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		0,71
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1025,936
	df	15
	Sig.	0

Faktör analizinde KMO değerinin 0,5'in üzerinde olması gerekmektedir.³⁴ Hesaplanan KMO değeri 0,710 ve Bartlett küresellik testinin de (Sig: 0,000) anlamlı olduğu görülmektedir. Bu testler, kullanılan faktörlerin veri setine uygunluğunu belirtmekle beraber değişkenlerin birbirleriyle iliş-

kili olduğunu da göstermektedir. Bununla birlikte her bir değişkenin toplam faktördeki katkısının da görülmesi gerekmektedir. Bu yüzden Anti-Image korelasyon matrisine bakılarak, matristeki her değişkenin köşegen değerlerinin 0,5'ten daha düşük olmadığının belirlenmesi gerekmektedir.

Tablo 5: Vergi Ahlakı Faktör Analizi (Anti-Image Matrisi)

Değişkenler	VAHLAK1	VAHLAK2	VAHLAK3	VAHLAK9	VAHLAK 13	VAHLAK 14
VAHLAK1	<u>0,773</u>	-0,362	-0,492	-0,025	0,011	0,021
VAHLAK2	-0,362	<u>0,790</u>	-0,3	-0,043	-0,055	0,173
VAHLAK3	-0,492	-0,3	<u>0,748</u>	0,118	0,001	0,051
VAHLAK9	-0,025	-0,043	0,118	<u>0,798</u>	-0,133	-0,069
VAHLAK13	0,011	-0,055	0,001	-0,133	<u>0,587</u>	-0,614
VAHLAK14	0,021	0,173	0,051	-0,069	-0,614	<u>0,642</u>

³⁴ Şeref Kalaycı, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Dinamik Akademi Yayınları, Ankara, 9. Baskı, s.322.

Faktör analizi sonucunda Anti-Image matrisine bakıldığında, her bir değişkenin köşegen sayısının 0,5'den büyük olduğu görülmektedir. Buna göre herhangi bir değişkenin oluşturulan endeksten çıkarılmasına gerek bulunmamaktadır (Tablo 5).

Vergi ahlakının belirleyicilerinin sınıflandırılmasında, vergilerin ekonomik bir araç olmasının

yanı sıra sosyal, kültürel ve demografik faktörlerinin de incelenmesi gerekmektedir. Buna göre Tablo 6'da vergi ahlakını etkileyen ekonomik ve sosyal faktörlere ilişkin değişkenlerin ortalamaları, standart sapması ve normallik testinin belirlenmesi amacıyla Shapiro-Wilk (p) değerleri hesaplanmıştır.

Tablo 6: Vergi Ahlakını Etkileyen Ekonomik ve Sosyal Faktörler ile İlgili İfadelerin Ortalamaları ve Normallik Testi Sonuçları

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Shapiro-Wilk Değeri (p)
Ekonomik Faktörler	3,518	0,487	0
Ülkemizde vergi denetiminin yüksek olduğunu düşünüyorum.	2,682	1,168	0
Ülkemizde vergi sisteminin adil olduğunu düşünüyorum.	3,509	1,246	0
Vergi benim için önemli bir yüküdür.	3,971	1,21	0
Ülkemizde vergi oranları çok yüksektir.	3,875	1,129	0
Ödediğim vergi miktarını yüksek buluyorum.	3,942	0,911	0
Vergi cezalarının oldukça ağır olduğunu düşünüyorum.	3,579	1,212	0
Vergi suçu dolayısıyla yakalanıp cezalandırılmak beni korkutur.	3,769	1,240	0
Vergi afları vergi ahlakını olumsuz etkilemektedir.	3,615	1,302	0
Ödediğim vergilerin bana kamu hizmeti olarak geri döndüğünü düşünüyorum.	3,182	1,155	0
Ülkemizde kamu harcamalarında savurganlık yapılmaktadır.	3,519	1,014	0
Sosyal Faktörler	3,924	0,504	0
Vergi kaçırırsam ve bunu çevrem öğrenirse çok utanırım.	3,798	1,233	0
İktidar destekliyorsa vergimi daha gönüllü öderim.	2,951	1,317	0
Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir sistem ile yönetilmektedir.	3,336	1,211	0
Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmakla gururlanıyorum.	4,763	0,63	0
Ülkesini seven biri vergisini eksiksiz ödemelidir.	4,432	0,693	0
Yaşantımda dini kurallar önemlidir.	4,355	0,88	0

Vergi ahlakını etkileyen ekonomik ve sosyal faktörler ile ilgili ifadelerin ortalamaları ve normallik testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Ekonomik faktörlerin ortalamalarına bakıldığında, en az katılım oranı ile mükellefler ülkemizde vergi denetiminin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Buna bağlı olarak mükelleflerin en çok katılım gösterdiği ifadeler ise, ülkemizdeki vergi oranlarının yüksekliği ve ödedikleri vergi miktarının fazla olmasına ilişkin ifadelerdir.

Katılımcıların en çok yanıt verdiği diğer bir önerme ise, mükelleflerin ödedikleri vergileri bir yük olarak görmeleridir.

Sosyal faktörlerin etkilerine bakıldığında ise, mükelleflerin en çok katılım gösterdiği ifadeler vatandaşlık bilinci ve vergi kaçırmanın çevre tarafından öğrenilmesi ile ilgili ifadelerdir. Bu grupta yer alan ifadelerde daha az katılımın gösterildiği değişkenler ise, siyasi iktidar ve demokrasi ile ilgili maddelerdir.

2.3.1- Vergi Ahlakının Demografik Faktörler Açısından Farklılık Testi Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde mükelleflerin vergi ahlak düzeyini belirleyen önermeler değerlendirilmiştir. Araştırmada kullanılan demografik değişkenler ile mükelleflerin vergi ahlak düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığının test edilmiştir.

Veriler normal dağılım göstermediği için iki örneklem grubu arasındaki farklılığın test edilmesinde Mann Whitney-U testi, ikiden fazla örneklem grubu arasındaki farklılığın ölçülmesinde ise Kruskal Wallis-H testi kullanılmıştır.

Analiz kapsamında kullanılan alt hipotezler şu şekildedir.

H₁: Vergi ahlak düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Vergi ahlak düzeyi ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₃: Vergi ahlak düzeyi ile yaş grubu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₄: Vergi ahlak düzeyi ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₅: Vergi ahlak düzeyi ile aylık gelir durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Burdur ilindeki katılımcıların demografik özellikleri ile vergi ahlak düzeyleri analiz edildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Vergi ahlak düzeyi ile kadın ve erkek katılımcı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ancak kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre vergi ahlak düzeyi daha yüksek ölçülmüştür. Buna göre Burdur ilindeki kadınların vergiye karşı daha hassas oldukları söylenebilir.

Vergi ahlakı ile medeni durum arasında da anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Ancak evli katılımcıların vergi ahlakının bekar katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Vergi ahlak düzeyi ile yaş grupları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. En yüksek vergi ahlak skoru 30-49 yaş aralığındaki bireylerde ölçülmüştür.

Eğitim durumu ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça vergi ahlakının da arttığı görülmüştür.

Vergi ahlakı gelir düzeyi açısından değerlendirildiğinde ise anlamlı bir farklılığın olmadığı ancak gelir düzeyi arttıkça vergi ahlakının azaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 7: Vergi Ahlak Düzeyi Açısından Farklılık Testi Sonuçları

Değişkenler	Frekans	Ortalama	Standart Sapma	Test Değeri	H ₀
BURDUR					
Cinsiyet					
Kadın	49	3,432	0,53	p=0,196	Kabul
Erkek	55	3,275	0,483	Z=1,292	
Medeni Durum					
Bekar	34	3,308	0,517	p=0,892	Kabul
Evli	70	3,369	0,508	Z=0,136	
Yaş Grubu					
18-29	38	3,271	0,511	p=0,046	Red
30-49	55	3,436	0,484		
50-64	11	3,181	0,584		
65+	-	-	-		

Eğitim Durumu			
İlk Öğretim	4	2,958	0,284
Lise	34	3,318	0,62
Ön Lisans	14	3,154	0,482
Lisans	49	3,455	0,431
Lisans Üstü	3	3,488	0,254
Aylık Gelir Grubu			
1.500-3.500 TL	50	3,32	0,517
3.501-10.000 TL	43	3,445	0,507
10.001-25.000 TL	10	3,116	0,437
25.001-+ TL	1	-	-

p=0,034 **Red**

p=0,178 **Kabul**

2.3.2- Vergi Ahlakının Oluşmasında Ekonomik Faktörlerin Etkisi

Vergi ahlakı her ne kadar sosyo-psikolojik bir olgu olsa da mükelleflerin aldığı ekonomik kararlarda vergi ahlakı önemli bir paya sahiptir. Ankete katılan mükelleflerin vergi ahlakları üzerinde yapılan çalışmada ekonomik faktörler sırasıyla vergi yükü, vergi adaleti, kamu harcamalarının algı düzeyi, vergi denetimi ve vergi cezaları olarak gruplandırılmıştır.

Çalışmanın amaçlarından biri de vergi ahlakının oluşmasında ekonomik faktörlerin etkisinin olup olmadığını ölçmektir. Vergi ahlakı ve vergi ahlakını belirleyen ekonomik faktörler arasındaki doğrusal ilişkiyi tespit etmek amacıyla kore-

lasyon analizi yapılmıştır.

Pearson korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin derecesini ölçülmesinde kullanılmaktadır. Bir diğer ifade ile iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının cevabı aranmaktadır.³⁵

Araştırmaya göre kurulan hipotez şu şekildedir;

H₁: Vergi ahlakı ile vergi yükü arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Vergi ahlakı ile vergi adaleti arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₃: Vergi ahlakı ile vergi denetimi ve cezaları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₄: Vergi ahlakı ile kamu harcamalarının algı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 8: Vergi Ahlakı ve Vergi Ahlakını Etkileyen Ekonomik Faktörlerin Korelasyon Test Sonuçları

Vergi Ahlakı/Ekonomik Faktörler		Vergi Yükü	Vergi Adaleti	Vergi Denetimi ve Cezaları	Kamu Harcamalarının Algı Düzeyi
Vergi Ahlakı	R	0,168	0,185	0,123	0,160
	p	0,026	0,029	0,045	0,039

³⁵ Şeref Kalaycı, a.g.e., s.116.

Ekonomik faktörlerin vergi ahlakı üzerindeki etkisine bakıldığında;

Ekonomik faktörler ile vergi ahlakı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.($p < 0,05$).

İki değişken arasında hesaplanan Pearson korelasyon katsayısının yorumu aşağıdaki gibidir:³⁶

r	İlişki
- 0,00-0,25	Çok zayıf bir ilişki
- 0,26-0,49	Zayıf bir ilişki
- 0,50-0,69	Orta ilişki
- 0,70-0,89	Yüksek ilişki
- 0,90-1,0	Çok yüksek ilişki

Analiz sonucuna göre vergi ahlakı üzerinde ekonomik faktörlerin etkisi, vergi yükü; 0,168, vergi adaleti; 0,185, vergi denetimi ve cezaları; 0,123, kamu harcamalarının algı düzeyi ise 0,160 olarak hesaplanmıştır. Buna göre ekonomik fak-

törler içerisinde vergi ahlakına en çok etki eden faktör sırasıyla vergi adaleti, vergi yükü, kamu harcamalarının algı düzeyi ve son olarak da vergi denetimi ve cezaları olmuştur.

2.3.3- Vergi Ahlakının Oluşmasında Sosyal Faktörlerin Etkisi

Vergi ahlakı ve vergi ahlakını belirleyen sosyal faktörler arasındaki doğrusal ilişkiyi tespit etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

Araştırmaya göre kurulan alt hipotezler ise şu şekildedir;

H_1 : Vergi ahlakı ile vatandaşlık bilinci arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_2 : Vergi ahlakı ile yönetime duyulan güven arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_3 : Vergi ahlakı ile siyasi iktidar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_4 : Vergi ahlakı ile dini inançlar arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 9: Vergi Ahlakı ve Vergi Ahlakını Etkileyen Sosyal Faktörlerin Korelasyon Testi Sonuçları

Vergi Ahlakı/Sosyal Faktörler		Vatandaşlık Bilinci	Devlete Güven	Siyasi İktidar	Dini İnanç
Vergi Ahlakı	R	0,149	0,163	0,129	0,148
	p	0,042	0,037	0,019	0,025

Korelasyon test sonuçlarına bakıldığında sig. değeri ($p < 0,05$) olduğu için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Sosyal faktörlerin vergi ahlakı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Korelasyon değerleri, vatandaşlık bilinci; 0,149, devlete güven; 0,163, siyasi iktidar; 0,129 ve dini inanç; 0,148 olarak hesaplanmıştır. Buna göre sosyal faktörler içerisinde vergi ahlakını en çok etkileyen faktörler sırasıyla devlete güven, vatandaşlık bilinci, dini inanç ve siyasi iktidar olarak sıralanmıştır (Tablo 9).

Sonuç olarak Burdur ilinde araştırmaya katılan mükelleflerin vergi ahlak düzeyi ile ekonomik ve sosyal faktörler arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Vergilerin etkin bir şekilde toplanabilmesi için devletin, mükelleflerin vergi ile ilgili sorumluluklarını yerine getirme konusundaki tutum ve davranışlarını etkileyen hususları tespit ederek politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Yapılan

³⁶ Şeref Kalaycı, a.g.e., s.116.

araştırmalar, vergi ahlakı kavramının mükelleflerin vergiye yönelik bakış açılarında önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Vergi ahlakı, içerisinde birçok faktörün yer aldığı bir kavramdır. Vergi ahlakının belirleyici faktörleri çalışmanın içerisinde detaylı olarak ele alınmıştır. Bu belirleyici faktörler demografik, ekonomik ve sosyal faktörler olmak üzere sınıflandırılmış olup, sosyal ve ekonomik faktörlerin öne çıktığını söylemek mümkündür.

Çalışmanın amacı Burdur ilinin vergi ahlak düzeyinin belirlenmesidir. Yapılan analiz sonuçlarına göre; Burdur ilinin vergi ahlak skoru 3,349 olarak hesaplanmıştır. 5'li likert ölçeğine göre ortalama 3 olarak kabul edilmektedir. Bu durumda Burdur ilinin vergi ahlakı skoru ortalamanın üzerinde ancak istenilen düzeyde değildir.

Mükelleflerin vergi ahlakını etkileyen ekonomik ve sosyal faktörlerin etkisine bakıldığında ise, bireyler ekonomik faktörler içerisinde yer alan vergi denetiminin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Buna bağlı olarak mükelleflerin en çok katılım gösterdiği bir diğer konu ise, vergi oranlarının ve ödedikleri vergi miktarlarının yüksek olması ile ilgili ifadelerdir. Sosyal faktörler içerisinde ise, en çok katılım dini inançlara olan bağlılık ile vatandaşlık bilinci ile ilgili ifadeler olmuştur.

Son olarak vergi ahlakını etkileyen ekonomik ve sosyal faktörlerin vergi ahlakı ile ilişkisi incelenmiştir. Bu ilişkinin test edilmesi için vergi ahlakı ile ekonomik ve sosyal faktörler korelasyon testine tabi tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda vergi ahlakını etkileyen ekonomik faktörler sırasıyla vergi adaleti, vergi yükü, kamu harcamalarının algı düzeyi, son olarak vergi denetimi ve cezaları olmuştur. Sosyal faktörlerin vergi ahlakı içerisindeki dağılımı incelendiği zaman vergi ahlakını en çok etkileyen faktörler devlete güven, vatandaşlık bilinci, dini inanç ve siyasi iktidar olarak sıralanmıştır.

KAYNAKÇA

- AĞCAKAYA, S.(2011). Kamu Maliyesi. Dizgi Yayınları. Isparta.
- AKSOY, Ş. (1991). Kamu Maliyesi: Kamu Harcamaları-Kamu Gelirleri-Bütçe-Maliye Politikası. Filiz Kitabevi. İstanbul.
- AKTAN, C. ve ÇOBAN, H. (2006). Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler. Seçkin Yayınevi. Ankara.
- AKTAŞ, K. (2014). Etik- Ahlak İlişkisi ve Etik'in Gelişim Süreci, Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, s.22-32.
- AŞAN S. (2014). Mükellef ve Kamu Otoritesi Açısından Vergi Ahlakının Değerlendirilmesi, Journal of Life Economics, Sayı 1, (69-79).
- AY, H. (2015). Ahlaki Vergi, Rota Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, (652-689).
- BİLİCİ, N.ve BİLİCİ A. (2013). Kamu Maliyesi. Seçkin Yayınları. Ankara.
- ÇİFTÇİ, T.E., KILIÇER E., PEKER E. (2012). Vergi Yükünün Düşürülmesine İmkan Yaratılması Bağlamında Alternatif Gelir Kaynakları, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, (81-90).
- DEMİR M. (2009). Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörle, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 18, (1-10).
- Demir, İ.C.(2008). Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmış Doktora Tezi). İzmir.
- DURAN, İ. ve AYHAN, M.S. (2016). Ekonomik Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerine Etkisi: İstanbul İli Örneği, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 5, (516-553).
- EKER, A. (2005). Kamu Maliyesi. Birleşik Matbaa. İzmir.

- GÖKBUNAR, A. (2007). Türkiye’de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt 18, Sayı 63, (69-94).
- GÜREL, E. ve YILDIZ, İ. (2017). Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Vergi Ahlakı ve Vergiye Gönüllü Uyum, Kesit Akademi Dergisi, Sayı 10, (692-714).
- KALAYCI, Ş. (2018). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Dinamik Akademi Yayınları. Ankara.
- KARGI, V. ve YÜKSEL, C. (2010). Türkiye’de Vergi Aflarının Vergi Adaleti ve Mükellefler Üzerine Etkileri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, Sayı 54, (24-43).
- KAYNAR, BİLGİN, H. (2011). Türkiye’de Vergi Ahlakının Belirleyicileri, ODTÜ Gelişme Dergisi, Sayı 38, (167-190).
- KILIÇ, S. (2016). Cronbach’ın Alpha Güvenilirlik Katsayısı, Journal of Mood Disorders ,Vol 6, Number 1, (47-48).
- KİTAPCI, İ. (2015). Vergi Etiği Vergi Psikolojisi “Verginin Sosyo-Psikolojik Teorisi”. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- MAHMUTOĞLU A. (2009). Etik ve Ahlak: Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler, Türk İdare Dergisi, (224-248).
- ORGAN, İ. ve YEĞEN, B. (2013). Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği. Atatürk Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Dergisi. C:27, S:4, S:241-271.
- PEHLİVAN, O. (2004). Kamu Maliyesi. Derya Yayınları. Trabzon.
- SA, C, MARTINS, A, GOMEZ, C, (2014). Tax Morale Occupation and Income Level: An Analysis of Portuguese Taxpayers, Journal of Economics, Business and Management, Vol:2, Iss:2.
- SARUÇ, N. (2015). Vergi Uyumunu, Seçkin Yayınları, Ankara.
- SARUÇ, N. ve İZGİ, K. (2011). Sosyo-Kültürel Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Anket Çalışması, Ekonomi Bilimleri Dergisi , Sayı 3, Cilt 2, (133-142).
- SCHMÖLDERS, G.(1976). Genel Vergi Teorisi, (Çev. : Salih Turan). İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- ŞENYÜZ, D., YÜCE, M., GERÇEK, A. (2011). Vergi Hukuku. Ekin Yayınları. Bursa.
- ŞENYÜZ, D.(1995). Vergilemede Yükümlü Psikolojisi. Ekin Kitabevi. Bursa.
- ŞAHİN, M., ve HATIRLI, S.A.(2016). Türkiye’de Vergi Uygulamaları ve Vergi Ahlakı İlişkisi: Trabzon, Giresun Ve Gümüşhane İlleri Örneği, Gümüşhane Üniversitesi, SBE Elektronik Dergisi, C:7,S:18, (254-272).
- TORGLER, B. (2003). Tax Morale, Rule Governed Behaviour and Trust, Constitutional Political Economy, Vol.14, Is.2, (119-140).
- TORGLER, B.(2003). Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance, Universitat Basel. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Basel.
- TORGLER, B.(2004). ‘Tax Morale in Asian Countries’, Center for Research in Economics, Management and the Arts (CREMA), Switzerland University of Basel, WWZ, Switzerland. Vol. 15, Iss. 2, (1-34).
- TOSUNER, M. ve DEMİR, İ.C. (2009). Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, (1-15).
- TURAN, D. ve Yurdakul A. (2014). Geçiş Ülkelerinde Vergi Ahlakı, Business and Economics Research Journal, Vol.5, No.1, (123-141).